

«موازنه منفی» یا «نه شرقی نه غربی»؟ حسن بهگر

✖ ✖ در سال پنجاه و هفت سایه مصدق بر انقلاب

سنگینی می کرد و هنوز جبهه ملی مطرح بود و به همین سبب هدف نخست ساواک بود که نمی خواست به هیچوجه به آن فرصت تشکل و تجمع بدهد. چنان که حتا سران جبهه ملی از جان خود ایمن نبودند. ساواک با گذاشتن بمب صوتی در دفتر وکالت فروهر و دیگران جو ناامنی را تشدید کرده بود. این بازی موش و گربه تا اعلام حکومت نظامی ادامه داشت. با اعلام حکومت نظامی خمینی که در نجف در جای امنی نشسته بود، علیه حکومت نظامی موضع گیری کرد و از مردم خواست از خانه بیرون بیایند و حکومت نظامی را بشکنند. از آن زمان خمینی بیشتر مطرح شد و با اختلاف سران جبهه ملی و مخالفت با بختیار و امضای تسلیم نامه سنجابی در پاریس به خمینی، پایه های حکومت اسلامی ریخته شد. با قبول نخست وزیری خمینی از سوی بازرگان و از دست رفسنجانی، تیر خلاص به جنبش ملی زده شد. مردم هنوز با بودن بازرگان فکر می کردند راه مصدق ادامه خواهد یافت چنان که شاهد هجوم مردم به آرامگاه مصدق بودیم اما خیلی زود معلوم شد که این خیال باطلی است. جمهوری اسلامی که مدعی استقلال بود شعار نه شرقی و نه غربی را عنوان کرد که تقلیدی ناشیانه از موازنه منفی مصدق بود چرا که این شعار نه تنها مانند موازنه منفی نتوانست موجب همبستگی و اعتلای ملی ما بشود بلکه به جهت داشتن بار ایدئولوژیک اسلامی عملا در جهت خلاف تفاهم و همبستگی ملی حرکت کرد.

وقتی مذهب شیعه 12 امامی با روایت خاص ولایت فقیه اصل قرار بگیرد خواه ناخواه با سایر مذاهب و طبعا اقوام دیگر در تعارض قرار می گیرد و موجب اختلاف و نزاع می شود. پیش از آن ادیان و مذاهب گوناگون در کنار هم در صلح و صفا زندگی می کردند و جمهوری اسلامی آن را بهم زد و بسیاری از آنان را وادار به مهاجرت کرد و آنانی که باقی مانده اند از تبعیضات گوناگون رنج می برند.

در جمهوری اسلامی ولی فقیه به جای شاه نشست و بالاتر از او هم

اختیارات پیدا کرد و همه قوای مجریه و قضائیه را هم زیر سیطره خودگرفت. شاهدیم که مردم در سرنوشت خود هیچ مشارکتی ندارند و همه سیاست ها از بالا دیکته می شود. بدین ترتیب است که می بینیم که گرچه ج ا در داخل با سنی ها که اکثریت را در جهان اسلام دارند مشکل دارد و حتا سایر فرقه های شیعه را نیز قبول ندارد ولی در خارج با زیدی های یمنی و علوی های سوری جبهه مقاومت تشکیل می دهد. این سیاست متضاد داخلی و خارجی فرصت طلبانه است و با هنجارهای جهانی قابل انطباق نیست و هرج و مرج می آفریند زیرا مردم همه می بینند که همین رژیم که در داخل سایر مذاهب و دگر اندیشان را قبول ندارد و آنها را در تنگنا گذاشته است در خارج ناچار می شود ایدئولوژی را کنار گذاشته و با چین و کره شمالی کمونیست دوستی کند. این نه تنها عدول از ایدئولوژی است بلکه حکایت از بی اخلاقی و ریاکاری حاکمان دارد.

جمهوری اسلامی همواره به سبب زیر پا گذاشتن قوانین بین المللی مورد انتقاد مجامع بین المللی است و با وجود امضای قراردادها و کنوانسیون های بین المللی و متعهد بودن به آنها، طبق آنها عمل نکرده است. مهم ترین آن ها بیانیه جهانی حقوق بشر است. ج ا حقوق بنیادین بشر مثل منع شکنجه را مغایر با اصول اسلامی و قوانین اسلامی می خواند. از روز تاسیس در دادگاه های سر بسته و چند دقیقه ای و با اعدام ها و کشتارهایی که تا کنون بی وقفه ادامه داشته است، ایران جزو رده های نخستین اعدام در جهان قرار گرفته است.

حمله به سفارتخانه ها

حمله به سفارت های آمریکا در پی تحقق و معنا بخشیدن به همین شعارنه شرقی نه غربی بود.

با گروگان گرفتن 66 آمریکایی در سفارت آمریکا بحرانی جهانی ساخته شد که به حیثیت و آبروی ایران لطمات جدی زد و آسیب های مالی و معنوی آن جبران ناپذیر بوده است. جنگ هشت ساله ایران و عراق را از عواقب این گروگان گیری سفارت بر شمرده اند و به هر حال بخش مالی آن موسوم به قرارداد الجزایر که بهزاد نبوی امضاء کننده آن بود هنوز گریبانگیر است چون شرح آن مفصل و قبلا هم بسیار بدان پرداخته شده است از آن می گذرم ولی متاسفانه این ماجرا نه تنها عبرت نشد بلکه این ماجراجویی ها ادامه یافت.

در سال 1365 هنگام حج مأموران عربستان سعودی، محموله‌ای از مواد منفجره را در لوازم حجاج ایرانی کشف کردند. تصور نمی‌کنم چنین کار هولناکی در هیچ جای دنیا هیچ دولت تبهکار و فاسدی سابقه داشته باشد که 314 کیلو «تی ان تی» را برای خرابکاری و کشتن یک عده مردم بیگناه با هدف ناامن کردن کشور دیگر برای پیشبرد ایدئولوژی خود آماده کرده باشد. (1)

این امر موجب یک رسوایی بزرگ برای جمهوری اسلامی ایران شد. بنا به گفته احمد منتظری، روحانی شیعه فرزند آیت‌الله حسینعلی منتظری، می‌گوید رسوایی انتقال مواد منفجره به عربستان توسط گروهی سپاهی انجام شده که زیر نظر اکبر هاشمی رفسنجانی کار می‌کردند. او گفته علی شمخانی از این قضیه «مطلع» است. بر اساس گفته‌های مقامات سیاسی ایران، به جز برخی از افراد سپاه، خود حجاج و حتی بسیاری از مقام‌های سیاسی از محتوای درون ساک‌ها و عملیات هیچ‌گونه اطلاعی نداشته‌اند. برخی معتقدند که این تلاش جمهوری اسلامی ایران برای انجام عملیات تروریستی در خاک عربستان، زمینه‌ساز جدی گرفتن تهدید از سوی ایران و رویداد حج 1366 شد.

سال 1366 در موسم حج زائران ایرانی در مکه تظاهراتی براه انداختند با نام برائت از مشرکین که با حمله نیروهای عربستان منجر به کشته شدن 405 نفر شد. (2)

برائت از مشرکین به تعبیر ملایان به مفهوم بیزاری و اجتناب از مشرکین و دشمنان مسلمانان و قطع پیوند با آنهاست. پرسش اینست آیا حاجیانی که برای زیارت خانه خدا آمده اند جزو مشرکین هستند؟ اگر حاجی‌ها ی زیارت کننده در خانه خدا جزو مشرکین هستند پس بقیه انسان‌های روی کره زمین همه دشمنان قسم خورده اسلام ساختگی شما هستند.

این ماجراجویی‌ها به همین جا خاتمه نیافت بلکه در سال 1394 با اعدام یک روحانی به نام شیخ نمر خامنه‌ای زبان به اعتراض گشود و به دنبال آن عده‌ای از هواداران همیشه در صحنه رژیم به سفارت عربستان در تهران و کنسولگری عربستان در مشهد حمله کردند و پرچم عربستان را آتش زدند و خساراتی به این دو ساختمان وارد آوردند. شورای امنیت سازمان ملل این اقدام را محکوم کرد.

سفارت انگلستان در تهران هم از حمله بسیجیان درامان نماند و

در سه‌شنبه 8 آذر 1390 چندین نفر از افراد بسیجی وارد ساختمان سفارت شدند، پرچم بریتانیا را پایین کشیدند و بعضی مدارک را از درون ساختمان سفارتخانه به بیرون پرتاب کردند. در اقدامی مشابه و در حمله به باغ سفارت بریتانیا در منطقه قلعهک، 6 کارمند انگلیسی به گروگان گرفته شدند که پس از چند ساعت و با حضور پلیس دیپلماتیک آزاد شدند.

بدیهی است چنین کارهایی منجر به تیره گشتن روابط با این کشورها شده و ایران را کشوری معرفی می کند که قوانین و هنجارهای بین المللی را نمی پذیرد. با این تیره سازی افکار عمومی است که در دادگاهی در آمریکا ایران را به اتهام ناروای دست داشتن در حادثه تروریستی 11 سپتامبر مجبور به پرداخت مبالغ هنگفتی می کنند. نظیر چنین اجحافات در حق مردم محروم ایران و بذل و بخشش از از دارایی مردم به بهانه ها و اتهامات گوناگون در جهان ادامه دارد.

چنین اقداماتی گذشته از بدنام کردن ملت ایران و تحمیل هزینه های عظیم نشان از عدم کارآیی این شعار و بی مسئولیتی و بی کفایتی هیات حاکمه دارد.

موازنه منفی چه بود؟

مقصد راه مصدق استقلال ایران و رهایی ایران از دست نشاندگی بود و کودتای 28 برای جلوگیری از استقلال ایران و استمرار این دست نشاندگی. ساختار نظام سیاسی شاه بر استبداد او استوار بود و مجالس قانون گذاری و قوه مجریه و غیره بویژه پس از انقلاب سفید همه در ید قدرت شاه قرار داشت بدون آن که مردم در سرنوشت سیاسی خویش مشارکت داشته باشند و همه ی اتکای شاه به خارج یعنی آمریکا بود.

در سیاست وابسته و دست نشانده، منافع ملی در مرحله آخر قرار دارد در حالی که در سیاست موازنه منفی با استراتژی عدم تعهد منافع ملی اصل است و حکومت در سیاست خارجی تمامی توانایی های نظامی و فرهنگی و سیاسی و مقاصد حکومت را در جهت منافع مردم کشور به خدمت می گیرد. سیاست خارجی نمی تواند بدون توجه به سیاست داخلی باشد از این رو مصدق در داخل نیز برای برقراری دولت دموکرات ولی منتظم کوشش می کرد. خود او در مقام نماینده مجلس یک بار گفت: « من ماموریت موکلین خود را قبول نکردم و به

این مجلس پا نگذاشتم (منظورمجلس شانزدهم) است. مگر برای یک مبارزه مقدس و نیل به یک مقصود عالی است. در سیاست داخلی، برقراری اصول مشروطیت و آزادی و در سیاست خارجی تعقیب سیاست موازنه منفی. این هدف من بوده است و خواهد بود تا بتوانم برای رسیدن به آن مجاهدت خواهم کرد.» (3)

سیاست موازنه منفی دکتر مصدق در ایجاد کنفرانس کشورهای غیرمتعهد پس از شکل گیری نظام دو قطبی پس از جنگ دوم نقش داشت چنان که در فروردین 1334 آوریل 1955 در نخستین کنفرانس کشورهای آسیایی و آفریقایی غیر متعهد در بلگراد از دکتر محمد مصدق به عنوان پیشگام سیاست عدم تعهد در جهان سوم و مبارزات او با استعمار نام برده شد و اصول سیاست او را الگو قرار دادند. مصدق خود در مورد ضرورت اتخاذ سیاست عدم تعهد می گوید:

[چه از نظر تاریخی و چه از نظر جغرافیایی مصلحت و منافع مردم ایران ایجاب می کند، هم در دوران صلح و هم در شرایط جنگی سیاست عدم تعهد اتخاذ نماییم، چرا که «بلوک شرق و غرب به منافع و مصلحت ملل کوچک توجهی ندارند» قدرت های بزرگ برای تامین منافع خود حاضر به استفاده از هرنوع سیاست و ابزار غیر دموکراتیک هستند و تا به مقصود خود نرسند، دست از جنگ و خونریزی برنخواهند داشت] (4)

دکتر مصدق در جلسه آبان ماه 1323 مجلس چهاردهم در رد انتقاد به سیاست رضاشاه در مورد سیاست موازنه منفی می گوید: «مقصود از موازنه سیاسی این است که، حساب دیرینه خود را با دول مجاور تصفیه کنیم و به هریک کم داده ایم مابقی آن را بدهیم و به هریک زیاد داده ایم مازاد آن را دریافت کنیم. توازن منفی چنین اقتضاء می کند که از ابین به بعد به هیچ دولتی برخلاف مصالح خود چیزی ندهیم.» (5)

در راستای چنین سیاستی به سبب دخالت های بیجای کنسولگری های انگلستان و برای حفظ مصالح کشور پس از هشدارهای کتبی و شفاهی همه ی کنسولگری های بریتانیا تعطیل شد.

در تمام این تحولات خون از دماغ یک خارجی نیامد و با آنها با احترام رفتار شد و همه ی آنها در کمال امنیت و احترام به کشور خود بازگشتند.

زنده یاد دکتر فاطمی جوانی بیست و چند ساله در مقام وزیر

امور خارجه عهده دار پيشبرد موازنه منفي شد . فاطمي در طول 9 ماه دوره وزارت خود، دخالت‌هاي دربار در روابط خارجي ايران را کاهش داد و اساسنامه جديدي براي وزارت امور خارجه تنظيم كرد و خواستار حاكميت مردم بر سرنوشت خود بود و بدين مناسبت با سلطه دولت انگلستان به مخالفت برخاست تحول بزرگي در جهت‌گيري‌هاي ديپلماتيك كشور انجام داد.

نتيجه

هدف دكتر مصدق احياي قوانين مشروطيت و اجراي دموكراسي در ايران بود . موازنه منفي او هدفش استقلال سياسي و به خدمت گرفتن ثروت و قواي نظامي ايران در خدمت به ملت ايران بود.

هدف جمهوري اسلامي ارتجاعي و برگشت به صدر اسلام و احياي قوانين قبيله اي اعراب بود و نتايج تخريبي خود را داشت.

در زمان حكومت ملي دكتر مصدق با سياست موازنه منفي در اخراج كاركنان انگليسي شركت نفت يا بسته شدن كنسولگري ها و سفارت انگليس در نهايت متانت و ادب و پس از نوشتن نامه هاي متعدد انجام شد و كوشش بسيار براي حفظ امنيت آنان شد كه به اصطلاح خون از دماغ كسي نيامد و بهانه اي به دست بيگانگان داده نشد. درحاليكه مي دانيم سياست نه شرقي و نه غربي چه خسارات هولناكي به كشورما زد و چه غوغايي در جهان به پا كرد و خسارات معنوي ومادي بسياري همراه داشت .

موازنه ' منفي حكومت ملي توانست روابط خوبي با كشورهاي دنيا پيدا كند و همواره از مصدق وحكومت او بعنوان بنيان گذار كشوري غير متعهد نام برده شد اما با سياست ستيزه جوي جمهوري اسلامي هشت سال با عراق جنگيديم و هنوز متحد و دوست واقعي در منطقه نداريم .

سياست دفاعي ج ا با عنوان محور مقاومت در اوضاع متلاطم داخلي و تهديد خارجي انجام شد گرچه تا كنون براي پيشگيري از حمله به ايران موثر بوده ولي مستلزم هزينه هاي بسيار هنگفتي است كه رو به گسترش است و معلوم نيست با اقتصاد ورشكسته و اوضاع نابسامان داخلي و عدم رضايت و پشتيباني مردم تا كي مي تواند ادامه يابد. گره اصلي كه يافتن يك راه حلي معقول با حفظ منافع و حاكميت ملي ست همچنان كور باقي مانده است.

درموازنه منفی اتکای مردم به خود بود و با وجود تحریکات خارجی آزادی بیان و آزادی مطبوعات و فعالیت احزاب و گروه ها ادامه داشت که در تاریخ معاصر ایران بی نظیر است ولی با حکومت جمهوری اسلامی هنوز یک گردهمایی و تظاهرات به جز گروه های دولتی برگزار نشده و استبدادی تاریک حاکم شده است .

در جمهوری اسلامی اصلاح امور واگذار به ظهور صاحب زمان شده است که معلوم نیست کی خواهد آمد این درحالی است که خود خامنه ای بجای صاحب زمان بر مسند حکومت اسلامی نشسته است .

با موازنه منفی دولت مصدق نیز گرفتار تحریم صدور نفت شد ولی مردم به فلاکت نیفتادند و از راه تشویق و افزایش صادرات و کاهش واردات غیر ضروری یک سیاست انقباضی شدید علیه واردات غیر ضروری پیش گرفته شد و صادرات بر واردات ما فزونی گرفت. (6)

با وجود تحریم نفت و تبلیغات شدید بیگانگان تورم حد اکثر در دو 5 ماهه آخر حکومت او از 6% تجاوز نکرد در حالیکه با وجود صدها میلیارد ثروت افسانه ای نفت که در تمام تاریخ ما سابقه نداشته است 40 سال است مردم تورم دو رقمی را تجربه کرده اند. چنین غارت و ظلمی چون لکه ننگ ابدی بر جمهوری اسلامی باقی خواهد ماند. جمهوری اسلامی کارخانه ها را به تعطیلی کشاند و دست دلان را برای وابسته کردن هرچه بیشتر ایران به چین باز کرد. با ابداع نرخ رانتهی و ترجیحی و تاسیس بانک های وابسته مردم را غارت و له کرد. «مطابق آمار ایران در سال 1355 یعنی در اوج قدرت شاه سابق ، در دشمنی او با مصدق تردیدی نمی توان داشت ، منتشر کرده است، در دوران حکومت مصدق ، هم سرمایه گذاری و هم تولید در تمام رشته های اقتصاد رشد چشمگیری داشته است.» (7)

موازنه منفی موجب تقویت روحیه ملی شد و تا به امروز سرمشقی برای مبارزات استقلال طلبانه گردید اما جمهوری اسلامی مردم را نه تنها از اسلام بیزار کرد بلکه 6 تا 7 میلیون نخبگان ایرانی را ناچار به ترک وطن کرد و هنوز این فرار ادامه دارد .

امروز دیگر ما در جهان دوقطبی بسر نمی بریم و دنیا چند قطبی شده است و تغییرات بسیاری رخ داده است اما آنچه مصدق پایه گذاری کرد و در ادامه آن در سال 57 بختیار بر جدایی دین و سیاست پافشرد بکلی چشم انداز سیاست ایران را برای همیشه دگرگون کرده است و بدون دستیابی بدان هیچ حکومتی قابل دوام نیست.

شنبه - ۱۲ اسفند ۱۴۰۲

Saturday - 2024 02 March

[\(1\) رسوایی‌های قاچاق اسلحه از جمهوری اسلامی ایران](#)

[\(2\) - کشتار حجاج در مکه](#)

(3) - مصدق و نهضت ملی ایران (بی جا ، اتحادیه انجمن های اسلامی دانشجویان در اروپا 1357) رویه 3/3

(4) جلیل بزرگمهر ، مصدق در محکمه نظامی (تهران ، نشر تاریخ ایران 1363) جلد دوم ، رویه 777/778 نقل از دکتر علیرضا ازغندی - روابط خارجی ایران (دولت دست نشاندۀ) □ 1320/1357

(5) - (حسین کی استوان ، سیاست موازنه منفی ، در مجلس چهاردهم (تجدید چاپ، تهران، انتشارات مصدق 1355) پوشینه نخست رویه 232 نقل از دکتر علیرضا ازغندی - روابط خارجی ایران (دولت دست نشاندۀ) 1320/1357

(6) - دکتر انور خامه ای - اقتصاد بدون نفت- انتشارات ناهید 1375 تهران- رویه 92 به بعد

(7) - دکتر انور خامه ای - اقتصاد بدون نفت- انتشارات ناهید 1375 تهران رویه 154

منبع مقاله : برگرفته از سایت ایران لیبرال